

BEGRAAFPLAATSEN IN EUROPA

THEMA 35- HALF ANONIEM BEGRAVEN

De vorige keer ging het over anoniem begraven: graven met het lichaam of de as van overledenen, waarvan de identiteit bekend is bij de houder van de begraafplaats, maar waar noch op de grafplaats noch elders een naamsaanduiding voorkomt. Deze keer gaat het over het-

zelfde soort graven, waarvan de identiteit van de overledene bekend is, maar waar de naam elders wordt vermeld: half anoniem begraven.

De vermelding van de naam kan in de nabijheid van het graf zijn of op een totaal andere plaats.

NEDERLAND: NAAMPLAATJES

Toen in Nederland het cremeren in zwang raakte werd de as van de overledene na een maand bewaartijd meestal uitgestrooid op het strooiveld van het crematorium; einde verhaal. Maar mensen bleken toch vaak de behoefte te hebben aan 'de laatste plek'. Staren naar een grasveld of een rijtje bomen, waar de as van hun geliefde ergens was uitgestrooid, bevredigde niet. En zo zag je bij crematoria dat de laatste plek werd gemarkeerd.

Om tegemoet te komen aan die spijtoptanten legde begraafplaats Ter Navolging in Scheveningen naar Engels voorbeeld een rozentuin aan, waar men ter herdenking een roos kan planten met een naamplaatje of -zuiltje.

Op andere begraafplaatsen kunnen de namen van de (verstrooide) overledenen op plaatjes toonbaar gemaakt worden. Bij het bosprieel op begraafplaats De Nieuwe Ooster in Amsterdam, waar regelmatig asverstrooiingen plaatsvinden, kunnen op staande of liggende borden naamplaatjes bevestigd worden. Op begraafplaats Wolfswinkel in Son is een apart veld, omgeven door een hek, voor het verstrooien van de as. Daarvoor staan enkele stèles met naamplaatjes. In Eindhoven werden in 2011 in het gebied Loovelden 73 bomen aangeplant langs een fietspad, die inmiddels allemaal verhuurd zijn als gedenkbom. Je kunt ze voorzien van een naamplaatje; ook de as kan er begraven worden (zie column 37 van Jeannette).

Het zijn enkele voorbeelden van hoe men op diverse manieren probeert de naam in ere houden.

Scheveningen: Ter Navolging

Amsterdam: De Nieuwe Ooster

Son: Wolfswinkel

DUITSLAND: URNENGEMEINSCHAFTSGRÄBER

In hun strijd tegen de anonieme bijzetting zochten begraafplaatsen in Duitsland naar alternatieven, zoals een urnenveld met een gemeenschappelijk grafmonument, waarop de namen vermeld staan. Of boomgraven, waar urnen rond een boom worden bijgezet en waar de naamplaatjes of op de boom komen of op tegels; in Kassel noemt men deze afdeling het *Friedpark*. Deze varianten van asbestemming zijn ook bedoeld om de klanten binnen de eigen begraafplaats te houden, nu het Friedwald-concept opgang doet. De Zwitserse zakenman Ueli Sauter heeft patent op de naam en het concept van het *Friedwald*, waarbij bossen of delen van bossen worden gepacht. Daarin kunnen nabestaanden de as begraven tussen de wortels van bestaande bomen of een nieuwe boom planten op de as. De bomen blijven tenminste 99 jaar beschermd.

In Leipzig liggen op het Südfriedhof in de nabijheid van het crematorium verschillende urnenperken, waar een plaquette met namen aangeeft wie er zijn bijgezet. De plaquettes op de *Urnengemeinschaftsgräber* met ca. 50 namen zijn verschillend vormgegeven. Hetzelfde geldt voor het Heidefriedhof

in Dresden, maar daar worden, getuige het aantal namen op het monumentje, zo'n twintig urnen bijgezet. In Hamburg biedt Friedhof Ohlsdorf de mogelijkheid voor paren hun urnen bij elkaar te laten bijzetten. Het graf wordt niet individueel of paarsgewijs van een naam of kenteken voorzien, maar de namen van de overledenen kunnen op naamplaten aan de rand van het voetpad worden aangebracht. Het veld heet *Löwengrabstätte*, omdat de achtergrond wordt gevormd door een monument dat eerst elders stond: twee liggende leeuwen, slapend en wakend, rustend voor een drie meter hoge zwerfkei, waarop het gedicht *Abschied* van Gottfried Keller staat.

Leipzig - Südfriedhof
Urnengemeinschaftsgrab

Dresden - Heidefriedhof
Urnengemeinschaftsgräber

Hamburg - Friedhof Ohlsdorf
Löwengrabstätte

ZWITSERLAND: GEMEINSCHAFTSGRÄBER

De modernste trend op Zwitserse begraafplaatsen is de aanleg of de aanwezigheid van een of meerdere *Gemeinschaftsgräber*, bestaande uit een grasveld, waarin een biologisch afbreekbare urn of de losse as anoniem wordt bijgezet en waar aan de rand van het veld op de een of andere manier de namen worden aangegeven van hen die hier zijn bijgezet of 'verstrooid'.

De vraag naar deze vorm van anoniem begraven is vanaf de zestiger jaren van de 20e eeuw toegenomen, toen in Zürich het eerste *Gemeinschaftsgrab* in gebruik werd genomen. Als redenen worden genoemd dat je geen graf meer hoeft te verzorgen, dat het goedkoper is, maar dat je toch een plek hebt om te gedenken. De plek kost niets, je betaalt alleen voor het naamplaatje. De grafrust van een urn of de losse as in een *Gemeinschaftsgrab* bedraagt 20 tot 25 jaar.

Nu vindt ongeveer de helft van alle urnenbijzettingen plaats op zo'n gemeenschappelijk grafveld. In Bern bevindt zich sinds 2003 op het Bremgartenfriedhof het tot nu toe enige *Gemeinschaftsgrab* voor kistbegravingen.

Er zijn *Gemeinschaftsgräber* die totaal anoniem zijn, maar over het algemeen bevindt zich bij een *Gemeinschaftsgrab* een plaats met namen, een ruimte om te gedenken en om bloemen neer te leggen of zetten.

Om een paar voorbeelden te noemen: op Friedhof Fluntern in Zürich staat aan de rand van het *Gemeinschaftsgrab* een lattenwand, waarop op messing plaatjes de namen kunnen worden aangebracht, op Friedhof Bremgarten in Bern is het een richeltjespad, waar de naam kan worden toegevoegd en op Friedhof Rosenberg in Winterthur kunnen de namen van de overledenen op een *Namensbank*, een soort databank met stenen platen, worden graveerd.

Zürich: Friedhof Fluntern

Bern: Friedhof Bremgarten

Winthertur: Friedhof Rosenberg

SCHOTLAND: BOOK OF REMEMBRANCE & MEMORIAL WALKWAY

Op het terrein van Mortonhall Crematorium in Edinburgh staat in dezelfde stijl als het crematoriumgebouw een *Chapel of Remembrance*, waarin namen kunnen worden ingeschreven in het *Book of Remembrance*. Het herinneringsboek is de enige permanente wijze van herdenken, die beschikbaar is. In dit handgebonden boek worden tegen betaling de inschrijvingen op perkament toegevoegd door een professionele kalligraaf. Ieder dag worden de inschrijvingen van die dag getoond, zodat een persoon herdacht wordt op de jaardag van zijn dood. Als extra service worden miniatuur boekjes en herinneringskaarten gemaakt, die een met de hand geschreven kopie bevatten en die kunnen worden gezonden naar hen, die het crematorium niet zo gemakkelijk kunnen bezoeken.

Er is een apart boek voor doodgeboren kinderen. In de Chapel staan vazen om snijbloemen in te zetten.

Op Mortonhall heeft men een heel fraaie herinneringsplaats gecreëerd in de *Memorial Walkway*. Het bestaat uit een kronkelig pad in een rustieke omgeving met bomen, bankjes en een stroompje. Langs het pad liggen losse stenen, die naast elkaar gelegd aangroeien tot een steeds langere (trottoir)band.

Op elke steen in die band kan op een grijs granieten plaquette in zilveren letters de naam van de geliefde overledene en een tekst naar eigen keuze worden gegraveerd. In de steen is een container geïntegreerd, waarin snijbloemen kunnen worden gezet. De stenen kunnen worden gehuurd voor 10 of 20 jaar met het recht op verlenging. De steen is alleen bedoeld als herinnering; er bevindt zich geen urnengraf onder.

Chapel of Remembrance

Book of Remembrance

Memorial Walkway

Edinburgh - Mortonhall Crematorium

ENGELAND: NAMES, NAMES, NAMES

Het bekendste crematorium van Londen is Golders Green Crematorium, waar niet alleen gecremeerd wordt, maar waar in de gebouwen en op het uitgestrekte terrein (de as van) de overledene kan worden bijgezet, verstrooid en/of herdacht. Op een enkel beeld, monument of mausoleum na kom je op het terrein niet veel grote graftekens tegen. Het gedenken van hen, die zijn gecremeerd, heeft een heel eigen vorm aangenomen, vooral in miniatuur. Zowel in, op, aan en tegen de gebouwen en muren als op het terrein vind je namen, namen en nog eens namen. In het *Book of Remembrance*, op epitafen, plaquettes, tegels, bordjes, banken, rozen, planten en zelfs op de zonnewijzer. Dit alles indachtig het gezegde: als je naam niet meer genoemd wordt, ben je pas echt dood.

Naast de *Memorial Chapel* met het *Book of Remembrance* is er ook de *Jewish Shrine*, een kleine gedachtenisruimte voor joden, die zich hier hebben laten cremieren. Op de glazen toegangsdeuren is een Davidsster gegraveerd met de tekst *The Scroll. Shrine of Remembrance*, op de wanden staan de namen en in de ruimte ligt het herinneringsboek voor deze groep. Rond het strooiveld van de *Garden of Remembrance* liggen de rozenbedden en aan de zijkanten bevinden zich bedden met allerlei andere planten, bomen, struiken en bloemen. Veel bedden hebben de naam gekregen van beroemdheden uit de Britse geschiedenis. En overal vind je naamplaatjes. Het zijn geen urnengraven, maar herdenkingsplaatsen. Naar achteren strekt het veld zich verder uit om te eindigen rond een vijver. De plaquettes en naamplaatjes zijn voor een gelimiteerde periode en kunnen na betaling verlengd worden. Ook is het mogelijk donaties te doen voor zitbanken of glas-in-lood ramen of andere verfraaiingen aan het complex. Op de schenking komt een herdenkingsinscriptie te staan met de naam van de overledene.

names, names, names

Londen - Golders Green Crematorium

names and roses

Scroll. Shrine of Remembrance

EPILOOG

Zolang de namen bestaan is er geen dood.
In Golders Green Crematorium staan boven een wand vol naambordjes
de eerste dichtregels van het gedicht *There is no death*
van John Luckey McCreery (1863):

*There is no death.
The stars go down
To rise upon some other shore...*

there is no death